

II. ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Ο Ιουστινιανός Α' (527-565) και το έργο του

Διδακτικοί στόχοι

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές τους στόχους της εσωτερικής (με έμφαση στο νομοθετικό έργο) και εξωτερικής πολιτικής του Ιουστινιανού και να εκτιμήσουν τις συνέπειές της.
2. Να κατανοήσουν τη σημασία της οικοδόμησης της Αγίας Σοφίας για την αρχιτεκτονική και τον πολιτισμό του Βυζαντίου.

Επισημάνσεις για την πορεία της διδασκαλίας

Η διδακτική ενότητα είναι αρκετά μεγάλη. Γι' αυτό, το πρώτο μέρος, με εξαίρεση το νομοθετικό έργο του Ιουστινιανού Α', πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο σύντομης πραγμάτευσης. Η εξαίρεση αυτή δικαιολογείται από την ιδιαίτερη σημασία που έχει για τη σύγχρονη Ευρώπη το Corpus Juris Civilis, όπως ονομάζεται το νομοθετικό έργο του Ιουστινιανού Α' (527-565).

Πρέπει να κατανοηθεί ότι ο αυτοκράτορας επιδίωκε να επιβάλει την ενότητα του κράτους σε βάρος διαφόρων παραγόντων (δήμοι, θρησκευτικές ομάδες και μεγάλοι γαιοκτήμονες) που δρούσαν διασπαστικά, να ενισχύσει το κύρος της βασιλείας, να καταστήσει περισσότερο αποδοτική τη δικαιοσύνη και τη διοίκηση και να αποκαταστήσει το Οικουμενικό Ρωμαϊκό Κράτος (**reconquista**) (πρώτος διδακτικός στόχος).

Η αυτοκρατορική πολιτική σημείωσε αποτυχίες και επιτυχίες. Το μεγαλύτερο επίτευγμά της ήταν η κωδικοποίηση του Δικαίου, που επηρέασε βαθιά και μόνιμα τη Νεότερη Ευρώπη.

Ιδιαίτερα σημαντικά ήταν τα κτίσματα του αυτοκράτορα. Το αριστούργημα του οικοδομικού του προγράμματος υπήρξε η Αγία Σοφία. Οι μαθητές πρέπει να κατανοήσουν τις καινοτομίες που εφαρμόστηκαν στο ναό αυτό και να επισημάνουν τα στοιχεία εκείνα (αρμονία, διακόσμηση, φως κλπ.) που συνιστούν τη μοναδικότητά του και κατέστησαν το ναό σύμβολο του Βυζαντινού Χριστιανισμού και Ελληνισμού (δεύτερος διδακτικός στόχος).

Σχολιασμός του υποστηρικτικού υλικού

Το πρώτο παράθεμα προέρχεται από τα Κτίσματα του Προκοπίου και αναφέρεται στα πρακτικά προβλήματα που ανάγκασαν τον Ιουστινιανό να προβεί σε αναθεώρηση του Δικαίου, προκειμένου να δημιουργήσει ένα λειτουργικό νομικό σύστημα.

Το δεύτερο παράθεμα αναφέρεται στο δράμα του ηττημένου και καταζητούμενου βασιλιά των Βανδάλων Γελίμερου που έχει καταφύγει στο όρος Παπούα, για να μη συλληφθεί από το βυζαντινό στρατηγό Βελισάριο. Ο Προκόπιος καταδεικνύει στο κείμενο πόσο καταστροφική ήταν η στρατιωτική «ανάκτηση» του Ιουστινιανού από τη σκοπιά των ηττημένων και πόσο λίγο ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα η στερεότυπη ιδέα ότι οι Γερμανοί ήταν βάρβαροι και δεν είχαν πολιτισμό.

Το εικονογραφικό υλικό αποτελείται από τρεις εικόνες, δύο σχέδια και έναν χάρτη. Η πρώτη εικόνα δείχνει παράσταση ιπποδρομιών και την οικογένεια των Λαμπαδίων να παρακολουθεί τους αγώνες από ένα θεωρείο. Η εικόνα μπορεί να συνδεθεί με τους δήμους και τη Στάση του Νίκα. Η δεύτερη και η τρίτη εικόνα καθώς και τα δύο σχέδια αφορούν το εσωτερικό και εξωτερικό της Αγίας Σοφίας αντίστοιχα. Ο χάρτης δείχνει την έκταση του κράτους που άφησε ο Ιουστινιανός Α' στους διαδόχους του.

Υποδείξεις για τις απαντήσεις στις ερωτήσεις του βιβλίου

Ο Ιουστινιανός Α' σκέφτεται και δρα όπως οι μεγάλοι ρωμαίοι αυτοκράτορες. Επιδιώκει την αποκατάσταση του ρωμαϊκού μεγαλείου και του Ρωμαϊκού Κράτους στη Δύση, κωδικοποιεί και μεταρρυθμίζει το παλαιό Ρωμαϊκό Δίκαιο, ενισχύει την κεντρική εξουσία και αυξάνει τη λάμψη της και κτίζει εντυπωσιακά έργα ως άλλιος Τραϊανός ή Αδριανός καθ' όλη την έκταση της αυτοκρατορίας (**πρώτη ερώτηση**).

Τη μεταρρύθμιση των νόμων επέβαλαν η ασάφεια, η ανεπίτρεπτη πληθώρα, η εμφανής σύγχυση, οι αντιφάσεις και οι αποκλίσεις τους. Ο αυτοκράτορας θεράπευσε όλες αυτές τις αδυναμίες των νόμων και έδωσε στους νόμους διαρκή ισχύ. Η ιστορική σημασία του έργου του Ιουστινιανού είναι μεγάλη για τη σύγχρονη Ευρώπη, αφού το νομικό της σύστημα προέρχεται από το Ιουστινιανέιο Δίκαιο (**δεύτερη ερώτηση**).

Το στοιχείο της Αγίας Σοφίας που εντυπωσίαζε τους συμπολίτες του Ιουστινιανού Α' και τους ξένους ταξιδιώτες και εξακολουθεί να εντυπωσιάζει και σήμερα ακόμη τους επισκέπτες είναι ο τρούλος που φαίνεται ότι κρέμεται από τον ουρανό και αφήνει να εισδύει από τα πολυάριθμα παράθυρά του το άπλετο φως του ήλιου, πλημμυρίζοντας το ναό, σε συνδυασμό με την εξάισια διακόσμηση του εσωτερικού του ναού, που θυμίζει «ανθισμένο λειβάδι» σύμφωνα με τον Προκόπιο. Η τόσο φροντισμένη εσωτερική διακόσμηση έχει υπαγορευτεί από το γεγονός ότι η Θεία Λειτουργία τελούνταν μέσα στους χριστιανικούς ναούς, ενώ κατά την Αρχαιότητα οι τελετές γίνονταν έξω από τους ναούς που γι' αυτό είχαν πολύ λιτό εσωτερικό (**τρίτη ερώτηση**).

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ:

Ο Ιππόδρομος, οι Δήμοι του Ιπποδρόμου και η Στάση του Νίκα

I. ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ- ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Περιγραφή και αναπαραστάσεις του Ιπποδρόμου: Τα κυριότερα μέρη του σύμφωνα με την ορολογία των πρωτογενών πηγών. Εκδηλώσεις που λάμβαναν χώρα στον χώρο του Ιπποδρόμου. Μια μέρα στον Ιππόδρομο της Κωνσταντινούπολης. Οι Δήμοι ως αθλητικά σωματεία. Φανατισμός των οπαδών στην Κωνσταντινούπολη του 6^{ου} αι., σύμφωνα με το κείμενο του Προκοπίου. Σύγκριση με ανάλογα φαινόμενα της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας. Οι Δήμοι ως πολιτοφυλακή της πρωτεύουσας. Η κοινωνική και πολιτική σημασία των Δήμων του Ιπποδρόμου. Οι Δήμοι στις επαρχίες και στις μεγάλες επαρχιακές πόλεις. Θεατροποίηση του διαλόγου που παραδίδει ο χρονογράφος Θεοφάνης μεταξύ του αυτοκρατορικού μανδάτορα (κήρυκα), των Πρασίνων και των Βενέτων, πριν από το ξέσπασμα της εξέγερσης του Νίκα (532) (στο πρωτότυπο κείμενο). Η Στάση του Νίκα. Η τοπογραφία της εξέγερσης (βάσει της τοπογραφικής αναπαράστασης της Πόλης). Ημερολόγιο ενός αυτόπτη μάρτυρα.

Παραλληλισμός: Οι σημερινές ποδοσφαιρικές ομάδες. Η πολιτική και κοινωνική δραστηριότητα. Φαινόμενα φανατισμού. Ημερολόγιο ενός ποδοσφαιρόφιλου. Οι ποδοσφαιρικές ομάδες του κέντρου και της επαρχίας. Μια μέρα στο γήπεδο.

II. ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

□ Όπως αναφέραμε στην Εισαγωγή (σελ. 8), η υλοποίηση ενός Σχεδίου Εργασίας περιλαμβάνει πέντε φάσεις

1. Προκαταρκτική Εργασία του Εκπαιδευτικού

2. Εισαγωγικό μάθημα (που θα προετοιμάσει τους μαθητές και θα προγραμματίσει την εμπλοκή τους στο σχέδιο εργασίας)
3. Διεξαγωγή της Συλλογικής Εργασίας, μέσα από την οποία θα υλοποιηθεί το Σχέδιο Εργασίας
4. Παρουσίαση του τελικού προϊόντος
5. Αξιολόγηση του έργου

A. Προκαταρκτική Εργασία (Προετοιμασία) του Εκπαιδευτικού

1. **Θέμα:** Ο Ιππόδρομος, οι Δήμοι του Ιπποδρόμου και η Στάση του Νίκα

2. **Τάξη Β'**

3. **Διάρκεια:** ορίζεται η χρονική διάρκεια

4. **Γενικοί Σκοποί**

α. Γνωστικοί

- Να γνωρίσουν οι μαθητές το θεσμό των Δήμων και το ρόλο τους στο Βυζάντιο
- Να κατανοήσουν τις σχέσεις που διέπουν τους Δήμους
- Να συνειδητοποιήσουν τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι οργανώνονται για την επίτευξη κάποιου στόχου.

β. Διαδικαστικοί Σκοποί

- Να αναπτύξουν οι μαθητές δεξιότητες συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων
- Να αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας

γ. Αξιακοί Σκοποί

- Να αναπτύξουν οι μαθητές στάσεις συλλογικής συνείδησης
- Να αναπτύξουν ενδιαφέροντα για τη συμμετοχή σε σωματεία κι οργανώσεις

5. **Γενικοί Στόχοι**

α. Κοινωνικές Επιστήμες

- Τι ήταν Δήμοι
- Συγκρότηση και οργάνωση
- Διαδικασία ένταξης στους Δήμους
- Ποιος ήταν ο πολιτικός και κοινωνικός τους ρόλος
- Σχέσεις με την εξουσία, τον κλήρο και τις μάζες
- Φανατισμός-αυταπάρνηση
- Θρησκευτικές πεποιθήσεις
- Συμπεριφορά
- Κουλητούρα

β. Γεωγραφία

- Διασπορά των Δήμων: Οι Δήμοι στην Κωνσταντινούπολη και στις επαρχίες
- Τοπογραφία του Ιπποδρόμου της Κωνσταντινούπολης
- Τοπογραφία της έδρας των Δήμων και των περιοχών επιρροής τους

γ. Πολιτική Οικονομία

- Οικονομικοί Πόροι

δ. Μαθηματικά

- Αριθμός ιπποδρόμων στο κέντρο και την επαρχία
- Έκταση ιπποδρόμων
- Χωρητικότητα
- Αριθμός θεατών

ε. Τεχνική-Τεχνολογία

- Τεχνικά μέσα που χρησιμοποιούνταν στον ιππόδρομο
- Τεχνικά μέσα επικοινωνίας και τρόποι επικοινωνίας

στ. Γλώσσα – Λογοτεχνία

- Λεξιλόγιο-φράσεις που χρησιμοποιούν τα μέλη για επικοινωνία, αντιπαράθεση και σε άλλες περιπτώσεις
- Ποιήματα-πεζά που χρησιμοποιούνται για επικοινωνία, αντιπαράθεση και σε εορταστικές εκδηλώσεις

ζ. Τέχνες

- Αρχιτεκτονική των ιπποδρόμων
- Διακόσμηση
- Άσματα
- Δραματοποίηση

η. Παραλληλισμός με τα σημερινά ποδοσφαιρικά σωματεία

- Ο παραλληλισμός θα γίνεται σε αντιστοιχία με τις παραπάνω παραμέτρους της εξακτίωσης.

□ Η προετοιμασία αυτή καθορίζει δυνητικά τον προσανατολισμό και την έκταση που θα πάρει το Σχέδιο Εργασίας. Όταν θα συζητηθεί με τους μαθητές στο εισαγωγικό μάθημα μπορεί να επέλθουν μεταβολές.

Β. Εισαγωγικό Μάθημα

1. Γνωστοποίηση του θέματος και ανάπτυξη προβληματισμού γύρω από αυτό (ο εκπαιδευτικός γνωστοποιεί το θέμα στους μαθητές, ανταλλάσσονται απόψεις)
2. Εισαγωγή στις βασικές έννοιες και γνώσεις (που αφορούν το συγκεκριμένο θέμα: π.χ. ιππόδρομος, δήμοι, πολιτικός ρόλος και άθλητα)
1. Διεπιστημονική και Διαθεματική Εξακτίωση του θέματος (όπως το προετοίμασε ο εκπαιδευτικός και σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα (βλ. Α και το Σχήμα που ακολουθεί)
2. Επιμερισμός έργου σε ομάδες
3. Χρονικός Προγραμματισμός
 - Διάρκεια Σχεδίου Εργασίας
 - Επιμέρους φάσεις

□ Το εισαγωγικό μάθημα έχει πολλαπλό ρόλο: εξασφαλίζει τις αναγκαίες γνώσεις για το θέμα, δημιουργεί το σχετικό ενδιαφέρον, γίνεται κοινός (εκπαιδευτικού και μαθητών) προγραμματισμός και επιμερισμός του έργου σε ομάδες ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, καθορίζεται το χρονοδιάγραμμα δράσης. Βασικός ρόλος του εκπαιδευτικού στη φάση αυτή είναι να κεντρίσει και να διευρύνει τα μαθητικά ενδιαφέροντα και ασφαλώς να προσφέρει τις αναγκαίες για το θέμα γνώσεις.

Γ. Διεξαγωγή Συλλογικής Εργασίας

1. Συλλογή Δεδομένων
 - Βιβλιοθήκη και Διαδίκτυο
 - Βιντεο-CD
 - Επιτόπια παρατήρηση
 - Συνεντεύξεις

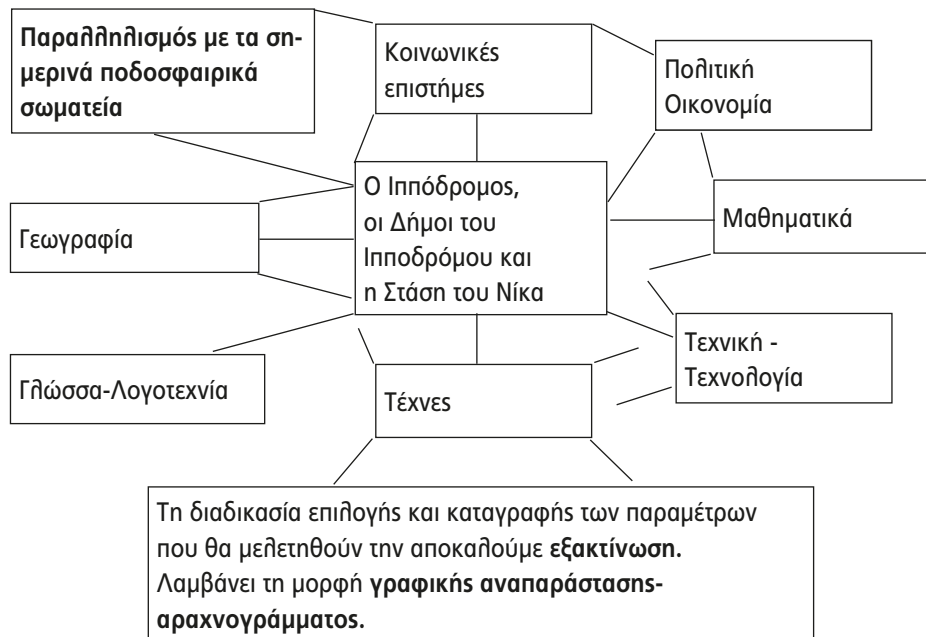
2. Επεξεργασία Δεδομένων

- Αναλύσεις και ταξινομήσεις Δεδομένων
- Πιθανά συμπεράσματα
- Διαδικασίες ελέγχου πιθανών συμπερασμάτων

3. Σύνθεση τελικού έργου

- Σύνθεση ηλεκτρικού μέρους
- Μη ηλεκτρικές μορφές έκφρασης

□ Η συλλογή δεδομένων δεν πρέπει να καταλήξει σε αντιγραφή ακατέργαστων πληροφοριών. Για το λόγο αυτό ο εκπαιδευτικός πρέπει να δώσει ορισμένα βασικά ερωτήματα-κατευθύνσεις στους μαθητές. Τα δεδομένα που έχουν συλλεγεί ταξινομούνται, εξάγονται ορισμένα συμπεράσματα που δεν είναι οριστικά αλλά ελέγχονται με βάση τις πηγές, τις ιστορικές γνώσεις, τις απόψεις ιστορικών. Το τελικό έργο κάθε ομάδας και όλων των ομάδων μαζί λαμβάνει τη μορφή γραπτού λόγου ή και μη ηλεκτρικών μορφών έκφρασης (ζωγραφικού πίνακα, φωτογραφίας κ. ά.)

Δ. Παρουσίαση του έργου των Ομάδων-Συμπερασμάτων

- Γραπτή παρουσίαση
- Προφορική παρουσίαση
- Καλλιτεχνική παρουσίαση
- Κινησθητική παρουσίαση

□ Μετά τη συλλογή και επεξεργασία των στοιχείων οι μαθητές παρουσιάζουν το έργο τους στην τάξη. Ακολουθεί συζήτηση για διευκρινίσεις και σχόλια. Κατά το στάδιο αυτό γίνεται προσπάθεια συνδυασμού λόγων, αριθμών, εικόνων, σχημάτων, ήχων και κινήσεων.

Ε. Αξιολόγηση

α. Αξιολόγηση έργασιών με κριτήρια επίτευξης των στόχων

β. Αξιολόγησης Συνεργατικότητας

- Αυτοαξιολόγηση μελών-ομάδων
- Αξιολόγηση από τον εκπαιδευτικό

❑ Η αξιολόγηση αφορά την ποιότητα του παραχθέντος έργου και τη λειτουργικότητα της ομάδας. Τα κριτήρια της αξιολόγησης είναι και στις δύο περιπτώσεις οι στόχοι που τέθηκαν.

III. ΟΙ ΓΡΑΠΤΕΣ ΠΗΓΕΣ (αποσπάσματα)

Α. Εισαγωγή: Οι πηγές για τη στάση του Νίκα

Η στάση του Νίκα περιγράφεται αναλυτικά τόσο από τους ιστορικούς όσο και από τους χρονογράφους της εποχής του Ιουστινιανού Α' (527-565).

Στο Χρονικό του κόμη Μαρκελίνου, αυλικού αξιωματούχου, δίνεται η επίσημη ερμηνεία των γεγονότων, που προφανώς έδωσε στη δημοσιότητα η αυτοκρατορική αυλή: Η εξέγερση υπήρξε έργο του Υπατίου και του Πομπηίου, των ανεψιών του Αναστασίου, οι οποίοι απέβλησαν στην ανατροπή του αυτοκράτορα. Τα πολιτικά και κοινωνικά αίτια της εξέγερσης, όπως και η συμμετοχή μελών της Συγκλήτου σ' αυτή, δεν θίγονται και αποσιωπώνται.

Ο Προκόπιος παρουσιάζει τον Υπάτιο ως θύμα των περιστάσεων. Με έμμεσο τρόπο ο ιστορικός δείχνει τη συμπάθειά του για τους συγκλητικούς που πήραν μέρος στη στάση. Οι απόψεις του περιέχονται στις δημηγορίες των πρωταγωνιστών. Έχει άμεση γνώση των ενεργειών της Αυλής και των σχεδίων των δυσαρεστημένων συγκλητικών. Παρουσιάζει πολύ συνοπτικά τα γεγονότα των πρώτων ημερών και παραλείπει όσα διαδραματίστηκαν στον Ιππόδρομο την 13η Ιανουαρίου 532. Λεπτομερέστερος γίνεται με την τροπή των γεγονότων το απόγευμα του Σαββάτου στις 17 Ιανουαρίου.

Σύντομη αναφορά στις μεγάλες καταστροφές που προκλήθηκαν στα κτίρια της πόλης από την πυρκαϊά γίνεται και από τον Ιωάννη Λυδό στο έργο του *Περί αρχών της Ρωμαίων Πολιτείας* (γράφηκε μετά το 551).

Από τους χρονογράφους το Πασχάλιον Χρονικόν προσπερνά τα αρχικά γεγονότα για τις ταραχές και τη συμφωνία των δήμων για από κοινού δράση και μας δίνει μια περίληψη του διαλόγου που παραδίδεται πλήρως από τον Θεοφάνη και είναι γνωστός ως "άκτα διά Καλαπόδιον" (και τα δύο Χρονικά αντιλούν ως προς αυτό το σημείο από κοινή πηγή). Ορισμένοι μελετητές αποσυνδέουν αδικώς τα άκτα δια Καλαπόδιον από τη Στάση του Νίκα. Το απόσπασμα για την απομάκρυνση του Καππαδόκη και του Ευδαίμονος το Πασχάλιον Χρονικόν το αντλεί από τον Ιωάννη Μαλάλα. Για τα γεγονότα όμως που διαδραματίστηκαν από την Πέμπτη ως το Σάββατο (15-17 Ιανουαρίου) στηρίχθηκε σε άλλη, λεπτομερέστερη απ' ό,τι ο Μαλάλας πηγή. Το Χρονικόν επανέρχεται στον Μαλάλα, όταν περιγράφει τα γεγονότα της τελευταίας ημέρας (18 Ιανουαρίου).

Ο Ιωάννης Μαλάλας διαφοροποιείται από το Πασχάλιον Χρονικόν και τον Θεοφάνη, καθώς παραλείπει τα *άκτα δια Καλαπόδιον* και άλλα κοινά σημεία τους. Ένα απόσπασμά του σχετικό με τη Στάση του Νίκα έχει δημοσιευτεί από τον Th. Mommsen, *Bruchstücke des Johannes von Antiochia und des Johannes Malalas*, Hermes 6 (1872) 377.

Ο Θεοφάνης ακολουθεί κυρίως το Μαλάλα και σε άλλα σημεία τη σειρά του Πασχάλιου Χρονικού (ιδίως σε σχέση με τους εμρησμούς και τις καταστροφές).

Ορισμένες, από άλλες πηγές άγνωστες πληροφορίες μας παραδίδει και ο Ιωάννης Ζωναράς, β. χ. για την προσπάθεια του κλήρου να αποκαταστήσει την τάξη και τη δυναμική συμμετοχή των γυ-

ναικών στα γεγονότα. Επισημαίνει, επίσης, ότι μια μερίδα Βενέτων εξαγοράστηκε στον Ιππόδρομο από ανθρώπους του Ιουστινιανού και ότι κατ' αυτόν τον τρόπο διασπάστηκε η ενότητα του εξεγερθέντος δήμου.

Στη συνέχεια παρατίθενται οι πληροφορίες που μας δίνουν δύο σημαντικές γραπτές πηγές, ο Προκόπιος, σύγχρονος με τα γεγονότα ιστορικός, και ο χρονογράφος Θεοφάνης που έζησε και έγραψε στις αρχές του 9ου αι., αλληλά μας διασώζει αυθεντικό αρχειακό υλικό για τα γεγονότα που προηγήθηκαν από τη Στάση του Νίκα στον Ιππόδρομο.

Β. Υλικό από τον Προκόπιο και τον Θεοφάνη για τη Στάση του Νίκα

1. Οι Δήμοι του Ιπποδρόμου

Οι δήμοι κάθε πόλης ήταν από παλιά διαιρεμένοι σε Πρασίνους και Βενέτους. Δεν πάει όμως πολύς καιρός που άρχισαν να σκορπίζουν τα χρήματά τους για χάρη των ονομάτων και των θέσεων που καταλαμβάνουν οι θεατές στον Ιππόδρομο, να εκθέτουν τον εαυτό τους στις πιο οδυνηρές κακώσεις και, το αποκορύφωμα, να πεθαίνουν, χωρίς τον παραμικρό δισταγμό, με τον πιο ατιμωτικό θάνατο. Συνάπτουν μάλιστα και μάχες με την αντίπαλη μερίδα, χωρίς να ξέρουν καλά-καλά γιατί ρισκοκινδυνεύουν, αν και είναι βέβαιο ότι, ακόμη και αν νικήσουν τους αντιπάλους τους στη μάχη, θα οδηγηθούν αμέσως στη φυλακή και θα εκτελεστούν, αφού βασανιστούν με το χειρότερο τρόπο. Έτσι φυτρώνει στην ψυχή τους το μίσος για τους άλλους χωρίς σοβαρή αιτία κι αυτή η έχθρα διαρκεί αιώνια, καταλύοντας κάθε είδους κοινωνική σχέση και εξ αίματος συγγένεια, αλληλά και το δεσμό της φιλίας, ακόμη και όταν οι οπαδοί των αντίπαλων χρωμάτων είναι αδελφία ή κάτι παρόμοιο. Δεν ενδιαφέρονται ούτε για τα θεία ούτε για τα ανθρώπινα, παρά μόνο για τη νίκη, και δεν έχει καμιά σημασία γι' αυτούς, αν διαπράττεται κάποια ασέβεια προς τους θεούς και παραβιάζονται οι νόμοι και το πολιτεύμα από τους δικούς τους ανθρώπους ή τους εχθρούς. Δεν νοιάζονται επίσης καθόλου αν στερηθούν τα απαραίτητα για τη ζωή τους και η πατρίδα τους ζημιωθεί στις πιο στοιχειώδεις ανάγκες της, αρκεί μόνο να ωφεληθεί η παράταξή τους (**μέρος**), όπως ονομάζουν τους ομοϊδεάτες τους (**συστασιώτες**). Σ' αυτό το μιανό έργο συμμετέχουν και γυναίκες, όχι μόνο ακολουθώντας, αλληλά και αντιστρατευόμενες, κατά περίπτωση, τους άνδρες τους, αν και δεν πηγαίνουν καθόλου στα θέατρα ούτε και ελαύνονται από κάποια άλλη αιτία. Και δεν μπορώ να χαρακτηρίσω αληθινώς το φαινόμενο αυτό παρά ως ψυχασθένεια. Έτσι λοιπόν έχουν τα πράγματα στις πόλεις σχετικά με τους δήμους του Ιπποδρόμου.

Προκόπιος, *Υπέρ των πολέμων*, Ι, 24, έκδ. Haury, 123.

2. Η Στάση του Νίκα: Η εκδοχή του Προκοπίου (6ος αι.)

Την ίδια περίπου εποχή ξέσπασε στο Βυζάντιο εξέγερση του λαού που πήρε απρόσμενα τεράστιες διαστάσεις και προκάλεσε στο λαό και τη σύγκλητο μεγάλες συμφορές. Τα πράγματα εξελίχθηκαν ως εξής:

[Η έναρξη της στάσης]

[...] Ο έπαρχος της πόλης του Βυζαντίου συνέλαβε και οδήγησε μερικούς στασιαστές στο δήμιο. Οι δυο δήμοι τότε συμφιλιώθηκαν και συνήψαν ανακωχή, άρπαξαν τους καταδικασθέντες και, αφού εισέβαλαν στις φυλακές, απελευθέρωσαν όλους εκείνους που είχαν φυλακισθεί για στάση ή άλλη παράπτωμα. Οι υπάλληλοι που υπακούουν στις εντολές του επάρχου σφάχτηκαν ανηλεώς, ενώ οι επιφανείς πολίτες κατέφυγαν στην αντίπερα ακτή. Η πόλη πυρπολήθηκε σαν να είχε περάσει στην εξουσία των εχθρών. Ο ναός της Αγίας Σοφίας και τα λουτρά του Ζευξίππου και τμήματα των ανακτόρων από τα Προπύλαια μέχρι το λεγόμενο Οίκο του Άρεως έγιναν παρανάλημα της φωτιάς. Πυρπολήθηκαν ακόμη οι δυο μεγάλες στοές που έφταναν ως την Αγορά του Κωνσταντίνου (Forum Constantini) και πολλά οικήματα και αντικείμενα αξίας που ανήκαν σε εύπορους ανθρώπους. Ο

αυτοκράτορας, η σύζυγός του και ορισμένοι συγκλητικοί κλείστηκαν στα ανάκτορα, αναμένοντας τις εξελίξεις. Οι δήμοι χρησιμοποίησαν ως σύνθημα αμοιβαίας αναγνώρισης της ήξης Νίκα. Από αυτή ονομάζεται η εξέγερση εκείνη Στάση του Νίκα ως σήμερα.

[Αντικατάσταση υπευθύνων]

[...] Όσο καιρό οι δήμοι φιλονικούσαν μεταξύ τους, υπερασπίζοντας καθένας τα χρώματά του, κανείς δεν ενδιαφερόταν για την κακή διοίκηση του Ιω. Καππαδόκη και του Τριβωνιανού. Όταν όμως συμφιλιώθηκαν και εξεγέρθηκαν, τότε αυτούς τους δύο έβριζαν φανερά σ' όλη την πόλη και τους αναζητούσαν, για να τους σκοτώσουν. Γι' αυτό ο Ιουστινιανός, που ήθελε να προσεταιριστεί το λαό, απομάκρυνε αμέσως τους δυο συνεργάτες του από την εξουσία. Διόρισε έπαρχο της αυλής τον πατρικίο Φωκά, ένα πολύ συνετό και από τη φύση του φιλοδίκαιο άνθρωπο, ενώ ανέθεσε το αξίωμα του κοιαιστόρος (quaestor/υπεύθυνος για τη δικαιοσύνη) στο Βασιλείδη που είχε διακριθεί για τον καλό του χαρακτήρα μεταξύ των πατρικίων και ήταν δοκιμασμένος. Παρά τις αλλοιγές αυτές, όμως, η στάση εξακολουθούσε με αμείωτη ένταση.

[Αναγόρευση και στέψη Υπατίου]

Την πέμπτη ημέρα από την έναρξη της στάσης, αργά το απόγευμα, ο Ιουστινιανός έδωσε διαταγή στον Υπάτιο και τον Πομπήιο, τους ανεψιούς του αυτοκράτορα Αναστασίου, να επιστρέψουν όσο πιο γρήγορα μπορούσαν στο σπίτι τους, είτε επειδή φοβούνταν κάποια δολοφονική επίθεσή τους εναντίον του είτε επειδή η μοίρα τους οδηγούσε σ' αυτό το δρόμο. Αυτοί όμως διακατέχονταν από το φόβο ότι ο λαός θα τους υποχρέωνε με τη βία να γίνουν αυτοκράτορες, κάτι που έγινε πραγματικά, και δήλωσαν ότι δεν ήταν σωστό και δίκαιο να εγκαταλείψουν τον αυτοκράτορα που βρισκόταν σε τόσο μεγάλο κίνδυνο. Η δήλωση αυτή ενίσχυσε περισσότερο τις υποψίες του Ιουστινιανού και γι' αυτό τους διέταξε να απομακρυνθούν αμέσως. Οι δυο άνδρες μεταφέρθηκαν στο σπίτι τους, όπου παρέμειναν ήσυχoi και αδρανείς στη διάρκεια της νύχτας.

Την επομένη ημέρα με την ανατολή του ήλιου ο λαός πληροφορήθηκε ότι οι δυο άνδρες είχαν εγκαταλείψει το αυτοκρατορικό ανάκτορο. Όλος ο λαός προσέτρεξε τότε κοντά τους, αναγόρευσε τον Υπάτιο αυτοκράτορα και τον συνόδευσε στην Αγορά του Κωνσταντίνου, για να αναλάβει την εξουσία. Η Μαρία όμως, η σύζυγος του Υπατίου, μια συνετή γυναίκα που εκτιμιόταν για τη σύνεσή της, κρεμιόταν από τον άνδρα της και δεν τον άφηνε να φύγει από κοντά της. Φώναζε δυνατά με θυγμούς και κλάματα και προσπαθούσε να πείσει τους συγγενείς της ότι οι δήμοι οδηγούσαν το σύζυγό της στο θάνατο. Κάτω όμως από τη φοβερή πίεση του όχλου, θέλοντας και μη, άφησε τον άνδρα της να φύγει. Αλλά και ο ίδιος ο Υπάτιος ακολούθησε δισταζοντας τη μάζα ως την Αγορά του Κωνσταντίνου, όπου επευφημήθηκε, στέφθηκε ελλείψει διαδήματος και των άλλων αυτοκρατορικών διασήμων με χρυσή αλυσίδα και αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ Ρωμαίων. Και από τους συγκλητικούς που ήταν παρόντες και δεν είχαν μείνει πίσω στην αυτοκρατορική αυλή εκφραζόταν ήδη η άποψη ότι έπρεπε να κινηθούν για να επιτεθούν στο παλάτι [...].

[Κρίσιμη σύσκεψη στα ανάκτορα]

Οι άνθρωποι του αυτοκράτορα άρχισαν να σκέφτονται αν ήταν προτιμότερο να μείνουν ή να επιβιβαστούν στα πλοία και να φύγουν· και προβλήθηκαν πολλὰ επιχειρήματα για τη μια ή την άλλη άποψη. Τότε η αυτοκράτειρα Θεοδώρα είπε: "Το ερώτημα αν πρέπει μια γυναίκα να σηκώνεται και να ήξει μεγάλα λόγια μπροστά σε άνδρες που διστάζουν δεν μπορεί να απαντηθεί στην παρούσα περίπτωση, όποια γνώμη και αν έχει κανείς γι' αυτό. Όταν η κατάσταση έχει φτάσει στον έσχατο κίνδυνο, νομίζω ότι το καλύτερο φάρμακο είναι να διευθετηθούν τα άμεσα ζητήματα, όσο πιο καλά γίνεται. Η γνώμη μου είναι ότι η φυγή σ' αυτή την περίπτωση, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, είναι ασύμφορη, ακόμη και αν πρόκειται να φέρει τη σωτηρία. Γιατί ο άνδρας που γεννιέται είναι αδύνατο να αποφύγει το

θάνατο κι αυτός που έγινε αυτοκράτορας είναι απαράδεκτο να γίνει φυγάς. Να μη σώσω να ζω, αν είναι να στερηθώ την αυτοκρατορική πορφύρα και να έλθει μια ημέρα που όσοι με συναντούν δεν θα με προσφωνούν δέσποινα. Αν λοιπόν θέλεις, αυτοκράτορα, να σωθείς, δεν υπάρχει πιο εύκολο πράγμα. Χρήματα έχουμε πολλά. Να η θάλασσα, να και τα πλοία. Συλληγοΐσου όμως μήπως τυχόν, αφού σωθείς, προτιμήσεις το θάνατο από τη σωτηρία. Όσο για μένα ακολουθώ τον παλιό εκείνο λόγο: **“η βασιλεία είναι το πιο ωραίο σάβανο”**. Έτσι μίλησε η αυτοκράτειρα κι όλοι πήραν θάρρος και αποφάσισαν να αντισταθούν, σκεπτόμενοι πώς θα μπορούσαν να αποκρούσουν μια πιθανή επίθεση.

[Η καταστολή της στάσης]

Ωστόσο όλοι οι στρατιώτες και η ανατορική φρουρά δεν είχαν φιλικές διαθέσεις για τον αυτοκράτορα ούτε και ήθελαν να παρέμβουν ανοικτά, αλλήλ προτιμούσαν να αναμείνουν την έκβαση των γεγονότων. Ο αυτοκράτορας είχε εναποθέσει όλες τις ελπίδες του στον Βελισάριο και τον Μούνδο... Ο Υπάτιος μόλις έφθασε στον Ιππόδρομο, ανέβηκε αμέσως στο αυτοκρατορικό θεωρείο και κάθισε στο κάθισμα, απ' όπου ο αυτοκράτορας συνήθιζε να παρακολουθεί τις ιπποδρομίες και τους γυμνικούς αγώνες. Και ο Μούνδος βγήκε από το παλάτι από μια πύλη που ονομάζεται κοιλίας εξαιτίας της κυκλικής καθόδου, ενώ ο Βελισάριος κατευθύνθηκε αρχικά προς τον Υπάτιο και το αυτοκρατορικό κάθισμα. Όταν έφθασε μπροστά στο πλησιέστερο οίκημα, όπου διαμένει από παλιά μια στρατιωτική φρουρά, απαίτησε από τους στρατιώτες με δυνατή φωνή να του ανοίξουν αμέσως τη θύρα, για να κινηθεί εναντίον του σφετεριστή. Οι στρατιώτες όμως είχαν αποφασίσει να μην πάρουν το μέρος κανενός, προτού νικήσει εμφανώς κάποια από τις δύο πλευρές, και συμπεριφέρθηκαν σαν να μην άκουγαν τις φωνές, αναγκάζοντας τον Βελισάριο να αποχωρήσει άπρακτος. Ο Βελισάριος ακολούθως επέστρεψε στον αυτοκράτορα και δήλωσε πως έχουν χάσει το παιγνίδι, επειδή η αυτοκρατορική φρουρά έχει στασιάσει εναντίον του. Ο αυτοκράτορας του έδωσε διαταγή να επιτεθεί στη Χαλική Πύλη και τα προσαρτημένα σ' αυτή προπύλαια. Και ο στρατηγός, αφού διέσχισε με δυσκολία και όχι χωρίς μεγάλους κόπους και κινδύνους ερείπια και μισοκαμμένους τόπους, ανέβηκε στον Ιππόδρομο. Όταν έφτασε στη στοά των Βενέτων που υψώνεται δεξιά από το αυτοκρατορικό κάθισμα, σκέφθηκε να επιτεθεί πρώτα εναντίον του Υπατίου, όμως εκεί υπήρχε μια μικρή πύλη που είχε κλειδωθεί και φρουρούνταν εσωτερικά από τους ομοϊδεάτες. Φοβήθηκε λοιπόν μήπως επιτεθεί εναντίον του ο λαός, ενώ ήταν στριμωγμένος σε πολύ μικρό χώρο, εξοντώσει τον ίδιο και την ακολουθία του και στη συνέχεια προχωρήσει εύκολα εναντίον του αυτοκράτορα. Σκέφθηκε λοιπόν ότι έπρεπε να επιτεθεί εναντίον του λαού που ήταν συγκεντρωμένος στον Ιππόδρομο σε πυκνές μάζες που σπρώχνονταν μεταξύ τους χωρίς καμιά τάξη. Έσυρε το σπαθί του από τη θήκη και, αφού έδωσε εντολή και στους άλλους να κάνουν το ίδιο, όρμησε με κραυγή εναντίον του πλήθους. Και ο λαός που ήταν συγκεντρωμένος χωρίς καμιά τάξη, όταν είδε πάνοπλους στρατιώτες, που είχαν μεγάλη φήμη για ανδρεία και πολεμική εμπειρία, να χτυπούν αλύπητα με τα σπαθιά κινήθηκε να φύγει. Τότε, όπως ήταν φυσικό, σηκώθηκε μεγάλη κραυγή και ο Μούνδος, που βρισκόταν με τους στρατιώτες του εκεί κοντά και ήταν έτοιμος να αρχίσει δράση (γιατί ήταν τοιμηρός και δραστήριος), αλλήλ απορούσε και δεν ήξερε πώς έπρεπε να ενεργήσει, επειδή φαντάστηκε ότι ο Βελισάριος αντιμετώπιζε δυσκολίες, εισέβαλε αμέσως στον Ιππόδρομο από την Πύλη που ονομάζεται Νεκρά. Τότε οι ομοϊδεάτες του Υπατίου δέχτηκαν φοβερά χτυπήματα από δύο πλευρές και εξοντώθηκαν. Και όταν η τροπή της κατάστασης ολοκληρώθηκε και είχαν ήδη σκοτωθεί πολλοί από το πλήθος, ο Βορσίδης και ο Ιούστος, οι ανηψιοί του αυτοκράτορα Ιουστινιανού, κατέβασαν αμέσως από το θρόνο τον Υπάτιο, χωρίς να τοιμήσει κανένας να τους εμποδίσει, και τον οδήγησαν στο ανάκτορο και τον παρέδωσαν στον αυτοκράτορα μαζί με τον Πομπήιο. Και σκοτώθηκαν πάνω από 30.000 λαός εκείνη την ημέρα. [...] Την επόμενη ημέρα οι στρατιώτες εκτέλεσαν τους δύο κρατούμενους και έριξαν τα πτώματά τους στη θάλασσα. Αυτό το τέλος είχε η στάση του Νίκα στο Βυζάντιο.

Προκόπιος, *Υπέρ των πολέμων*, Ι, 24, έκδ. Haury, 123-124.

3. Η Στάση του Νίκα: Η εκδοχή του Θεοφάνη (αρχές 9ου αι.)

[Περίληψη]

Το έτος αυτό που ήταν το πέμπτο της βασιλείας του Ιουστινιανού, το μήνα Ιανουάριο της δέκατης ινδικτιώνας, έγινε η λεγόμενη ανταρσία του Νίκα. Τα μέλη των δήμων έστεψαν ως αυτοκράτορα τον Υπάτιο, συγγενή του αυτοκράτορα Αναστασίου [=ανεψιό από αδελφή]. Πυρπολήθηκε μεγάλο μέρος της πόλης και η Μεγάλη Εκκλησία [=η Αγία Σοφία] και η Αγία Ειρήνη και ο ξενώνας του Σαμψών και το Αυγουσταίον και η στοά της Βασιλικής και η Χαλκή Πύλη του Παλατιού. Και προκλήθηκε μεγάλος φόβος και πολλοί από αυτούς που συγκεντρώθηκαν στον Ιππόδρομο μαζί με τον Υπάτιο, 35.000 λαός όπως λέγεται, εκτελέστηκαν.

[Ο διάλογος στον Ιππόδρομο]

Η επανάσταση του Νίκα ξέσπασε με τον ακόλουθο τρόπο. Αφού ανέβηκαν οι δύο δήμοι (μέρη) στον Ιππόδρομο, τα μέλη των Πρασίνων άρχισαν να φωνάζουν προσφωνήσεις για τον κουβικουλάριο [= praepositus sacri cubiculi] και σπαθάριο Καθηπόδιο [=πραγματικό πρόσωπο ή παρωνύμιο του Ναρσή].

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Πολλά τα έτη σου, Ιουστινιανέ αύγουστε· είθε να νικάς πάντοτε (tu vincas). Αδικούμαι, υπόδειγμα της αρετής, και δεν μπορώ να υπομείνω την αδικία. Ο Θεός το ξέρει. Φοβούμαι να δώσω το όνομά του, μήπως αυτός ευτυχήσει περισσότερο και εγώ βάλω τον εαυτό μου σε κινδύνους.

ΜΑΝΔΑΤΩΡ (ΚΗΡΥΚΑΣ): Ποιος είναι αυτός; Εγώ δεν γνωρίζω.

(ΠΡΑΣΙΝΟΙ): Αυτός που με αδικεί, τρεις φορές αύγουστε, βρίσκεται στα Τσαγγάρικα (δηλ. τη συνοικία των τσαγγάρηδων).

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Κανένας δεν σε αδικεί.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Ένας μόνο είναι αυτός που με αδικεί και είθε, Παναγία μου, [να ταπεινωθεί και] να μη σκώσει ποτέ κεφάλι!

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Δεν γνωρίζουμε ποιος είναι αυτός.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Εσύ είσαι και ο μόνος που γνωρίζεις, τρεις φορές αύγουστε, ποιος με αδικεί σήμερα!

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Ελάτε τώρα, αν υπάρχει ένας τέτοιος άνθρωπος, δεν γνωρίζουμε ποιος είναι.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Ο Καθηπόδιος ο σπαθάριος είναι αυτός που με αδικεί, κύριε των πάντων!

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Ο Καθηπόδιος δεν φταίει!

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Αν όμως φταίει, θα έχει την τύχη του Ιούδα. Ο Θεός θα του ανταποδώσει γρήγορα τις αδικίες που κάνει σε βάρος μου.

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Δεν έχεις έλθει για να παρακολουθήσεις το θέαμα, αλλήλ για να προσβάλλεις τους άρχοντες!

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Ασφαλώς και θα υποστεί την τύχη του Ιούδα, όποιος με αδικεί!

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Ησυχάστε Ιουδαίοι, Μανιχαίοι και Σαμαρείτες!

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Μας αποκαλείς Ιουδαίους και Σαμαρείτες; Είθε η Θεοτόκος να είναι με όλους μας.

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Έως πότε θα καταριέστε τους εαυτούς σας;

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Αν κάποιος αρνείται ότι ο κύριός μας είναι ορθόδοξος, ας αναθεματιστεί, όπως ο Ιούδας [δηλ. είμαστε τόσο ορθόδοξοι, όσο και ο αυτοκράτορας].

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Εγώ σας λέω, βαφτιστείτε στον ένα και μοναδικό Θεό!

Τότε οι Πράσινοι κραύγασαν και έκραξαν, όπως απαίτησε ο Άντλης [προφανώς ο κράχτης και όχι ο δήμαρχος, δηλαδή ο αρχηγός των Πρασίνων].

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Έχουμε βαπτισθεί στον ένα και μοναδικό Θεό.

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Όντως, αν δεν ησυχάσετε, θα σας αποκεφαλίσω!

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Όλοι σπεύδουν να αποκτήσουν αξίωμα για λόγους ασφαλείας! Και η Εξοχότητά Σου ας μην αγανακτήσει, αν πούμε κάτι, πάνω στη θλίψη μας. Γιατί ο Θεός τους ανέχεται όλους!

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: [...]

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Έχουμε κάθε λόγο, αυτοκράτορα, να τα πούμε όλα τώρα με το όνομά τους! Δεν γνωρίζουμε, τρεις φορές αύγουστε, ούτε πού είναι το παλάτι ούτε πού είναι η κυβέρνηση του κράτους. Και έρχομαι μια φορά στην Πόλη, όταν κάθομαι σε βορδόνι [δηλ. πάω για εκτέλεση], και εύχομαι να μην είχα έλθει ποτέ, τρεις φορές Αύγουστε!

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Κάθε ελεύθερος άνθρωπος μπορεί να κινηθεί δημόσια, όπου επιθυμεί, χωρίς κίνδυνο!

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Ασφαλώς και είμαι ένας ελεύθερος άνθρωπος, αλλήλ δεν επιτρέπεται να το δείξω! Γιατί, αν ένας ελεύθερος άνθρωπος δίνει την εντύπωση ότι είναι Πράσινος, αυτός ασφαλώς θα τιμωρηθεί δημόσια.

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Είστε έτοιμοι να πεθάνετε και δεν ληπάστε τις ψυχές σας;

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Ας υψωθεί (ή ας απομακρυνθεί) το πράσινο χρώμα [δηλ. η σημαία των Πρασίνων], γιατί η δικαιοσύνη δεν υπάρχει πια. Σταμάτα τους φόνους και ας [γίνει δίκη για να] υποστούμε ποινές! Τιμώρησε, πλούσια πηγή της δικαιοσύνης, όσο περισσότερους μπορείς! Όντως η ανθρωπινή φύση δεν μπορεί να αντεχτεί αυτά τα δύο μαζί [δηλαδή τους αδιάκριτους φόνους και την σύμφωνη με τους νόμους δικαιοσύνη]! Μακάρι ο Σαββάτιος να μην είχε γεννηθεί ποτέ, για να μην αποκτούσε γιο δολοφόνο! Αυτός είναι ο εικοστός έκτος φόνος που διαπράχθηκε στο Ζεύγμα [Σημ.: Το Ζεύγμα ήταν περιοχή κατά μήκος του Χρυσού Κέρατος κοντά στη σημερινή γέφυρα Ατατούρκ, απ' όπου ξεκινούσε ένα πορθμείο για τις Συκεές]! Το πρωί παρακολουθούσε ιπποδρομίες, το δειλινό (απόγευμα) είχε δολοφονηθεί, Κύριε των πάντων!

ΒΕΝΕΤΟΙ: Ο δικός σας είναι ο μοναδικός δήμος στον Ιππόδρομο που έχει στις τάξεις του δολοφόνους.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Εσείς σκοτώνετε και [έπειτα] τρέχετε μακριά.

ΒΕΝΕΤΟΙ: Εσείς σφάζετε και έπειτα κινείστε ελεύθερα. Είστε οι μόνοι στον Ιππόδρομο που έχετε δολοφόνους στις τάξεις σας.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Δέσποτα Ιουστινιανέ, αυτοί μας ελέγχουν και κανένας δεν τους φονεύει. Όποιος θέλει θα καταλάβει ποιος δολοφόνησε τον ξυλοπώλη στο Ζεύγμα, αυτοκράτορα!

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Εσείς τον δολοφονήσατε!

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Ποιος σκότωσε τον γιο του Επαγάθου, αυτοκράτορα;

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Εσείς τον σκοτώσατε κι αυτόν και εμπλέκετε τους Βενέτους.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Και τώρα ληπάσου μας, Κύριε! Καταπνίγεται η αλήθεια. Θέλω να αντικρούσω την άποψη ότι τα πράγματα καθορίζονται από τη βούληση του Θεού. Γιατί, αν είναι έτσι, από προέρχεται αυτή η δυστυχία;

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Ο Θεός δεν μπορεί να δοκιμαστεί από το Κακό.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Ο Θεός δεν μπορεί να δοκιμαστεί από το Κακό; Τότε ποιος με αδικεί; Ας μου εξηγήσει τη διαφορά κάποιος φιλόσοφος [δηλαδή μοναχός] ή ερημίτης.

ΜΑΝΔΑΤΩΡ: Βλάσφημοι και θεομίσητοι, ως πότε θα θορυβείτε;

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Αν αυτό σε ευχαριστεί, Εξοχότατε, θα σιωπήσω, αν και χωρίς τη θέλησή μου, τρεις φορές αύγουστε. Τα ξέρω όλα, αλλήλ σιωπώ. Χαίρε, δικαιοσύνη, δεν υπάρχουν πια. Θα μεταστραφώ και θα γίνω Ιουδαίος. Καλύτερα να είσαι εθνικός παρά Βένετος. Ο Θεός το ξέρει!

ΒΕΝΕΤΟΙ: Δεν θέλω να βλέπω το μίσος σου και ο φθόνος σου με ενοχλεί.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ: Ας ανασκαφούν τα οστά των θεατών!

IV. ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

[Αιτίες και αφορμές της στάσης]

Οι Πράσινοι αποχώρησαν από τον Ιππόδρομο και άφησαν τον αυτοκράτορα και τους Βένετους να παρακολουθούν το θέαμα των αγώνων. Αμέσως μερικοί αξιωματούχοι προσέφεραν μια πρόταση για την εξέγερση των δήμων με τον ακόλουθο τρόπο. Ο έπαρχος της πόλης συνέλαβε από τους τα-ραχοποιούς τρία μέλη των δήμων και τους κρέμασε στη φούρκα. Ο ένας πέθανε αμέσως, οι άλλοι δύο όμως έπεσαν από τη φούρκα. Κρεμάστηκαν πάλι, έπεσαν όμως και πάλι από τη φούρκα. Ο παριστάμενος όχλος, βλέποντας το συμβάν, ανέκραξε: «Να τους μεταφέρουμε στην εκκλησία». Οι μοναχοί του Αγίου Κόνωνος, ακούγοντας την κραυγή, άρπαξαν τους δύο (θανατοποινίτες), τους έβαλαν σε μια μικρή βάρκα και τους πέρασαν στον Άγιο Λαυρέντιο, που είχε το προνόμιο να μην εκδιώκεται κανένας από τον ναό [...]. Όταν ο έπαρχος πληροφορήθηκε το συμβάν, έστειλε στρατιώτες να τους επιτηρούν. Όταν το έμαθαν οι δήμοι, πήγαν στο πραιτώριο και ζήτησαν από τον έπαρχο να απομακρύνει από τον Άγιο Λαυρέντιο τους στρατιώτες που επιτηρούσαν τους θανατοποινίτες. Ο έπαρχος ούτε καν τους απάντησε. Οι δήμοι οργίστηκαν και έβαλαν φωτιά στο πραιτώριο και κήκκαν οι έμβολοι από την καμάρα του forum (του Κωνσταντίνου) ως τη Χαλική Πύλη και τα αργυροπρατεία, ενώ η φωτιά καταβρόχθισε και το παλάτι του Λαύσου. Και κατέσφαξαν ανελέητα τους στρατιώτες που βρέθηκαν μπροστά τους. Και παραβιάζοντας τα σπίτια άρπαζαν τις περιουσίες. Και πυρπόλησαν και την χαλικόστεγη είσοδο του Παλατιού και τη στοά των Προτηκτόρων και το κτίριο της Συγκλήτου κοντά στο Αυγουσταίον. Και κατέβηκαν στο λιμάνι του Ιουλιανού, δηλ. το λιμάνι της Σοφίας, στο παλάτι του Πρόβου [ανεψιού του Αναστασίου], αναζητώντας όπλα και κράζοντας: «Θέλουμε άλλο αυτοκράτορα για την Πόλη». Έβαλαν φωτιά στο παλάτι του Πρόβου και αυτό γκρεμίστηκε. Και ήλθαν και έκαψαν το λουτρό του Αλεξάνδρου και το μεγάλο ξενώνα του Συμεών -έτσι χάθηκαν οι άρρωστοι - και τη Μεγάλη Εκκλησία μαζί με τους δύο κίονες, έτσι που γκρεμίστηκε ολόκληρη και στις τέσσερις πλευρές της.

[Σκέψεις του Ιουστινιανού για φυγή-Στέψη Υπατίου]

Ο αυτοκράτορας φοβήθηκε και θέλησε να φορτώσει σε δρόμωνα τα πολύτιμα πράγματα και να πλεύσει στην Ηράκλεια της Θράκης, αφού αφήσει πίσω του το στρατηλάτη [=magister militum] Μούνδο, να φρουρεί το Παλάτι μαζί με το γιο του και 3.000 άνδρες και τον Κωνσταντίο, και τους κουβικουλάριους. Οι δήμοι έσυραν τους νεκρούς και τους πέταξαν στη θάλασσα, αφού σκότωσαν και πολλές γυναίκες. Όταν διαδόθηκε η φήμη ότι ο αυτοκράτορας μαζί με την Αυγούστα έφυγε για τη Θράκη, οι δήμοι αναγόρευσαν αυτοκράτορα τον πατρίκιο Υπάτιο, κάθισε στο κάθισμα του Ιπποδρόμου και τον επευφημούσαν οι δήμοι και άκουγε τις βρισιές κατά του Ιουστινιανού. Και ήλθαν από το προάστειο των Φλακιανών οι νεότεροι Πράσινοι, οι θωρακοφόροι, που ανέλαβαν να ανοίξουν το Παλάτι και να βάλλουν μέσα σ' αυτό τον Υπάτιο.

[Διάσπαση των δήμων και καταστολή της στάσης]

Ο αυτοκράτορας, αφού πληροφορήθηκε την πυρκαϊά που έβαλε ο όχλος και το τόλμημα του Υπατίου, μπήκε στο Παλάτι και ανέβηκε στα λεγόμενα Πούληπτα, πίσω από το Κάθισμα του Ιπποδρόμου στο Τρίκλινο [αίθουσα δεξιώσεων] με τις χάλκινες πύλες, μαζί με το Μούνδο, τον Κωνσταντίο και το Βελισάριο και άλλους συγκλητικούς και ένα ένοπλο στρατιωτικό σώμα και κουβικουλάριους και σπαθαρίους. Ο κουβικουλάριος Ναρσής βγήκε έξω και, μοιράζοντας χρήματα, παρέσυρε μερικούς από τον δήμο των Βενέτων. Αυτοί άρχισαν να φωνάζουν: «Ιουστινιανέ Αύγουστε, συ νικάς (tu vincas). Κύριε, σώσε τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό και τον αυγούστα Θεοδώρα». Τότε το πλήθος διχονόησε και η μία παράταξη όρμησε εναντίον της άλλης. Όσοι ήταν μέσα στο Παλάτι βγήκαν μαζί με στρατεύματα, απέσπασαν μερικούς από το λαό και όρμησαν στον Ιππόδρομο. Ο Ναρσής μπήκε από τις πύλες, ο γιος του Μούνδου από τη Σφενδόνη και άλλοι από

το μονόπατο του καθίσματος στο πέλμα και άρχισαν να σφάζουν τους δήμους, άλλοι με τόξα και άλλοι με σπαθιά ώστε δεν σώθηκε κανείς από τους πολίτες που βρέθηκαν στον Ιππόδρομο είτε ήταν Πράσινοι είτε Βένετος. Ο Βελισάριος εισόρμησε στο αυτοκρατορικό κάθισμα συνοδευόμενος από σπαθαρίους, συνέλαβε τον Υπάτιο, τον οδήγησε μπροστά στον αυτοκράτορα και τέλος τον έβαλαν στη φυλακή.

Εκείνη τη ημέρα χάθηκαν 35.000 άντρες. Δεν εμφανίστηκαν πια στην πόλη μέλη των δήμων, αλλά επικράτησε απόλυτη ησυχία. Την επόμενη μέρα σφάχτηκαν ο Υπάτιος και ο αδελφός του Πομπήιος. Τα σώματά τους ρίχτηκαν στη θάλασσα και δημεύτηκαν οι περιουσίες τους, μαζί και η περιουσία άλλων δεκαοκτώ πατρικίων και ιηλουστρίων και υπατικών που κατηγορήθηκαν ότι ήταν συνένοχοι του Υπατίου. Κυριάρχησε μεγάλος φόβος στην Πόλη και η Πόλη και για αρκετό χρόνο δεν έγιναν ιππικοί αγώνες.

Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, έκδ. C. de Boor, τ. 1 (Λειψία 1883), 181-186.Πβλ. The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History (AD 214-813), αγγλ. μετ., εισαγωγή και σχόλια C. Mango - R. Scott - G. Greatrex, Οξφόρδη 1997. A. Cameron, *Circus Factions. Blues and Greens at Rome and Byzantium*, Οξφόρδη 1976, 318-333 (=Appendix C: A Circus Dialogue).

V. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. W. E. Kaegi – A. Kazhdan– A. Cutler, Justinian I, *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Οξφόρδη 1991) 1083-1084.
2. R. Browning, *Justinian and Theodora*, Λονδίνο 1987.
3. B. Rubin, *Das Zeitalter Justinians*, τ. 1, Βερολίνο 1960.
4. C. Mango, “*Hagia Sophia in Constantinople*”, *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Οξφόρδη 1991), 892-895.
5. J. B. Bury, *The Nika Riot*, *Journal of Hellenic Studies* 17 (1897) 92-119.
6. A. Cameron, *Heresies and Factions*, *Byzantion* 44 (1974) 92-120.
7. A. Cameron, *Demes and Factions*, *Byzantinische Zeitschrift* 67 (1974) 74-91.
8. A. Cameron, *Circus Factions: Blues and Greens at Rome and Byzantium*, Οξφόρδη 1976.
9. R. Guillard, *Études de topographie de Constantinople byzantine*, 2 τόμοι, Βερολίνο 1969.
10. F. Winkelmann, *Zur politischen Rolle der Bevölkerung Konstantinopels von der nachjustinianischen Zeit bis zum Beginn des Bilderstreites*, στο: *Studien zum 7. Jahrhundert in Byzanz. Probleme der Herausbildung des Feudalismus*, έκδ. H. Köpstein – F. Winkelmann, Βερολίνο 1976, 101-119.
11. *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τ. Ζ' (Αθήνα 1978), 167-168 (συντάκτης του τμήματος αυτού ο R. Browning).
12. Α. Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, τ. Α' (4ος-7ος αι.), Αθήνα 1997, 397-419.
13. M. V. Levchenko, *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (απ' τις αρχές ως το 1453)*, μετ. Γ. Βιστάκνης, Αθήνα χ. x., 89-94.
14. Δ. Μισίου, *Δήμοι και Δημοκρατία στο Βυζάντιο, Αφιέρωμα στο Ν. Σβορώνο*, τ. Α', Ρέθυμνο 1986, 59-69.

ΑΛΛΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Γράψε μια ιστορία με τίτλο “Με τους Γότθους του Θεουδέριχου”. Η ιστορία μπορεί να έχει τα ακόλουθα θέματα: Ο Θεουδέριχος στην Κωνσταντινούπολη. Διαβουλεύσεις και συμφωνία με τον αυτοκράτορα. Επιστροφή στην Παννονία. Το συμβούλιο των γότθων ευγενών εγκρίνει τη συμφωνία με τον ρωμαίο αυτοκράτορα. Προετοιμασία για το ταξίδι. Εικόνες από αυτό, κλπ.

2. Φανταστείτε ότι έρχεστε από μια μικρή πόλη του Βυζαντίου και επισκέπτεστε την Κωνσταντινούπολη μαζί με τον πατέρα σας. Με μορφή επιστολής γράψτε μια ιστορία με τίτλο: «Εντυπώσεις από την Κωνσταντινούπολη»

Μπορείτε να αρχίσετε έτσι:

Κωνσταντινούπολη, 17 Σεπτεμβρίου του σωτηρίου έτους 6060 από κτίσεως κόσμου. Αγαπητέ φίλε, σου γράφω από τη Βασιλεύουσα. Θεέ μου τι υπέροχη πόλη! ...

Ο κάθε μαθητής μπορεί να περιγράψει ένα κτίσμα ή συγκρότημα κτισμάτων ή κάποιο άλλο αξιοθέατο σημείο της Πόλης (Παλάτι, Αγία Σοφία, Λιμάνι κ. ά.).

3. Η Αγία Σοφία: Η οικοδόμηση. Οι αρχιτέκτονες. Τα αρχιτεκτονικά προβλήματα του ναού και η λύση τους. Η εσωτερική διακόσμηση. Η Αγία Σοφία και οι μεγάλες στιγμές της αυτοκρατορίας. Η Αγία Σοφία ως τουριστική ατραξιόν της πρωτεύουσας του Βυζαντινού Κράτους. Η τελευταία λειτουργία πριν από την Άλωση. Η Αγία Σοφία στα δημοτικά τραγούδια του λαού μας.
4. Η Κωνσταντινούπολη: Η ίδρυση. Η πολεοδομική φυσιογνωμία. Τα μνημεία. Η καθημερινή ζωή. Η οικονομική ζωή της πρωτεύουσας. Η εξέλιξη του πληθυσμού. Οι πολιορκίες. Η άλωση. Η Άλωση της Πόλης στα δημοτικά τραγούδια.